

שהאדומיים הצרו לעם ישראל פחות מהפרסיים [כמבואר בגמ' (גיטין ז, א)] (ועיון עקב). ויש מפרשים [ע"פ דברי רב דלהלן], שכיון שיש לפרס זכות מחמת בנין בית המקדש, ודאי לא נגזר עליהם ליפול ביד רומי, אך גזירת מלך היא שמלכות רומי תשלוט בכל העולם במשך תשעה חודשים, ומאחר שזו גזירה כללית היא, חלה גם על הפרסיים (בן יהוידע).

לְכֵן יִתְּנֶם עַד עַת יוֹלְדָה יוֹלְדָה - הגאולה העתידה תהיה כמו לידה חדשה, ולכן ינתנו בני ישראל קודם הגאולה ביד מלכות רומי במשך תשעה חודשים שהם כזמן העיבור (עין ישראל). משום שיעקב ועשיו חלקו את העולמות בהיותם בבטן אמו, יעקב נטל העולם הבא ועשיו נטל העולם הזה, ולא זכה עשיו לשלוט בכל העולם משום שהרשיע אחר לידתו, אך כדי לקיים חלוקה זו, יקבל עשיו [הוא אדם] שליטה בכל העולם לתשעה חודשים כנגד החודשים בהם היה בבטן אמו (בן יהוידע). ויש מפרשים, שכיון שיעקב כיבד את עשיו במשך תשע שנים בהם היה בבית אל [כמבואר בבראשית רבה (עח, טז)], ולא היה לו להכניע עצמו לעשיו, נגזר שישלוט בו עשיו תשעה חודשים, לפי ששלשים יום בשנה נחשבים כשנה (רמת שמואל).

וְיִתֵּר אַחֲיוֹ וְשׁוֹבוֹן עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - לאחר שיראלי יגאלו על ידי משיח בן דוד, ישובו עמו אחיו בני שבט יהודה ויתחברו עם כל שבטי ישראל לממלכה אחת (רש"י מיכה ה, ב).

כָּל הַלְשָׁכוֹת שֶׁהָיוּ בְּמִקְדָּשׁ לֹא הָיוּ לְהֵן מְזוּזָה, כי רק שומרי הלילה היו דרים בהם, ומקום המשמש למגורים בלילה בלבד אינו נחשב דירה (תוס' להלן ע"ב ד"ה רבנן - השני, בדעת רש"י, ותוס' רא"ש).

חוץ מְלֻשְׁכַת פְּרָהֲדֵרִין שֶׁהָיָה בָּהּ בֵּית דִּינָה לְכַהֵן גְּדוֹל, שהיא חייבת במזוזה מדאורייתא [כמשמעות הגמ' להלן (יא, א)], ואף שהדר בבית שאינו שלו אינו חייב במזוזה אלא אם דר בה שלשים יום שאז היא נחשב כדירת קבע עבורו, והכהן הגדול הרי דר בה רק שבעה ימים, כיון שהיתה נעשית ממנום הכהן הגדול [כמבואר לעיל (ה, ב)], נחשבת היא כביתו (גבורת ארי, לדעת תוס' מנחות מד, א ד"ה טלית בת' השני). ויש שפירשו, שהלשכה אינה נחשבת ביתו, ומכל מקום היא חייבת במזוזה מאחר שהיא דר בה בעל כרחו היא נחשבת עבורו כדירת קבע גם בדר בה פחות משלשים יום (גבורת ארי, לדעת תוס' שם בת' הראשון). ויש שכתב, שכיון שהר הבית והעזרות היו של כל ישראל, ואף הכהן הדר בלשכה שותף בה, היא חייבת במזוזה מדין בית השותפין (מהר"ם שיק יו"ד רפא).

קִסְבַּר רְבִי יְהוּדָה כָּל בֵּית שְׂאִינוֹ עֲשׂוּי לִימֹת הַחֲמֵם וְלִימֹת הַגְּשָׁמִים אֵינוֹ בֵּית, ולשכות השומרים, אף שהיו דרים בהם כל השנה פטורים ממזוזה, כיון שלא דרו בהם ביום ובלילה, ורק בלשכת פרהדרין קבעו מזוזה משום גזירת חכמים (תוס' רא"ש). ובירושלמי (יומא א, א) ביאר, שרבי יהודה פוטר את לשכת פרהדרין משום שממעט מהכתוב 'בשעריך' שערי הר הבית והעזרות, וחכמים לא דרשו כן. אמנם דעת הבבלי שדירת קודש פטורה ממזוזה מדאורייתא לדברי הכל, אלא שלדעת חכמים היא חייבת מדרבנן, ורבי יהודה פוטר אף מדרבנן ומחייב רק משום גזירה (ע"פ תוס' רא"ש להלן יא, ב, וראה עוד ריטב"א ומאירי שם).

אֵף עַל גַּב דְּיִפְתָּ אֱלֹהִים לְיַפֵּת - אף שזכו הפרסיים לבנות את בית המקדש השני (רש"י), ונקרא בלשון 'יופי', על שם שהיה נאה מבית המקדש הראשון ועמד יותר שנים ממנו (רבינו אליקים). ויש מפרשים, ש'יופי' הוא כינוי למקדש, שנאמר (תהלים נ, ב) 'מציון מכלל יופי', וכן נאמר (שם מח, ג) 'יפה נוף משוש כל הארץ' (מהרש"א).

אֵין הַשְׂכִּינָה שׁוֹרָה אֶלָּא בְּאֶהְלֵי שָׁם. ונקטו בגמ' 'אהלי' בלשון רבים, לרבות את המושכן (מהרש"א). ויש אומרים, שהכוונה לקודש הקדשים ולמזבח, שעל שניהם שרתה השכינה בבית ראשון (בן יהוידע).

מִן הָאֶרֶץ הַהִיא יֵצֵא אֲשׁוּר, כדי שלא להיות בעיצה אחת עם אנשי דור הפלגה (רש"י), ונקרא אותו אדם 'אשור' על שם העתיד שהגיע לאשור (איי הים, ע"פ רש"י בראשית י, כב). ויש מפרשים, שאשור אינו שם האדם שיצא, אלא כוונת הפסוק לנמרוד שיצא לעיר אשור (רמב"ן בראשית י, יא).

הָיוּ אוֹמְרֵי נִינּוּה הִיא הָעִיר הַגְּדוֹלָה, ולא הוזכר הדבר בפסוק הקודם המדבר על בנייתה, כי נינוה לא נבנתה גדולה, אלא שלאחר בנייתה דרו בה יותר אנשים מרסן וכלח (בן יהוידע).

וְשָׁם אַחֲיִמֹן וְכוּ'. אגב שדרשו בשמות מקומות, מוסיפים לדרוש בשמות אנשים (רש"י). ויש מבארים, שכיון שהזכירו בנין כמה ערים, הוסיפו להזכיר אנשים אלו שבנו ערים, ואגב כך פירשו מדוע נקראו בשמות אלו (גבורת ארי).

אַחֲיִמֹן בְּנֵה עֲנַת וְכוּ'. אין גורסים 'דבר אחר', כי בתחילה עסקו במשמעות שמותיהם, ואחר כך בשמות הערים שבנו, ואין שייכות בין עניינים אלו (רש"י, ובן יהוידע בדעתו). ויש גורסים 'דבר אחר', ומבארים ששמות הערים שייכים לשמותיהם, כי כל אחד מהם הכניס אות אחת משמו בשם העיר שבנה (בן יהוידע).

שְׁשֵׁי שְׁמֵשִׁים אֶת הָאֶרֶץ בְּשָׂחִיתוֹת - פירוש 'שש' הוא שעושה ש, כלומר שעושה שאת [מלשון שואה] בפסיעותיו (רש"י, ומנחם משיב נפש בדעתו). ויש מפרשים, שבשמו יש רמז לעמודי שש שהם כבדים, והדבר ניכר בקרקע בגומא שתחתיהם (רש"י סוטה לד, ב).

אֲשֶׁר יַעֲזֹב אֶל אֲדוֹם, שהעיר החשובה שבה היא רומי (ע"פ רש"י במדבר כד, יט).

מֵאֵי מִשְׁמַע דְּהָאֵי צְעִירֵי הַצֶּאֱן פָּרַס הוּא, דְּכִתִּיב הָאֵיל אֲשֶׁר רָאִיתָ בְּעַל הַקְּרָנִים מְלִיכֵי מְדֵי וּפָרַס, ואין לפרש שצעירי הצאן זו מלכות מדי ולא פרס, לפי שמדי ופרס הם כמלכות אחת (אבן שלמה [שיק]), או משום שפרס היתה צעירה ממדי (עולת אהרן).

עֲתִידָה רומי שתפול ביד פרס קל וחומר, והטעם שלא למד זאת מהפסוק המובא לעיל, כי מצינו במדרש (בראשית רבה עג, ז) ש'צעירי הצאן הם בני יוסף שבידיהם יפלו בני עשיו, ואין הכוונה למלכות פרס [וכן יש לבאר את הפסוק לדברי רב דלהלן שפרס תיפול ביד רומי] (באר אברהם).

בְּנוֹי בְּיַד סְתוּרֵי, אֲמַר לָהּ אֵין גְּזִירַת מְלָךְ הִיא, שהפרסיים שבנו את בית המקדש יפלו ביד האדומיים שהחריבוהו, משום